

Yazarın Yazıya İnancı

Yazının, yazarı da aşan bir edim olması onun bizatihi yazarı tarafından anlaşılmasını, irdelenmesini çağıran bir süreci de aralar. Çünkü yazdığı yazıya karşı birinci elden sorumluluk duyan yazar, dönüp ne yaptığını, uğraşısının niteliğini kavramaya çalışmak gibi bir yükümlüğün ağırlığını üzerinde hisseder. Yazar sezi, duyu düzeninde ne yaptığının farkında olmasına karşın düşün, akıl düzeyinde bunu ifade etmekte yetersiz kalmaktadır. İlk cümleme geri dönersem yazının kendisini yazarından da kaçırarak gizil bir doğası, refleksi vardır. Yazar, bütün çabasına rağmen yazının bütün mahremiyetine nüfuz edemez. Yazıyı anlama, doğasına nüfuz etme uğraşısı etrafında yazılmış binlerce kitaba rağmen bu mahremiyet hâlâ gizemini en güçlü biçimiyle korumaktadır. Marcel Proust'un, *"Bir sanat yapıtını biçimlendirirken bizler hiçbir zaman özgür değiliz. Onu nasıl üreteceğimize biz karar veremeyiz. O bizden önce de var olmuştur ve bu nedenle hem vazgeçilmez hem de gizli olduğu için biz, doğa kanunları gereğince yapmamız gerekeni yapmakla-yani onu keşfetmekle- yükümlüyük."* sözleri yazarın, yapıtı karşısındaki durumunun enikonu karmaşık olduğunu gösterir niteliktedir.

ABD'li roman, hikâye, şiir ve deneme yazarı Joyce Carol Oates, dilimize *Bir Yazarın İnancı/ Yaşam, Zanaat, Sanat* adıyla kazandırılan yapıtında yazının izini hem güçlü bir okur olarak okuduğu kitaplar üzerinden hem de önemli bir kurucu yazarı olarak kendi yapıtları üzerinden sürmektedir. 1938'de doğan yazar, bugüne kadar elliden fazla roman yazmıştır. Daha önce öykülerini ve romanlarını okuduğumuz Oates, bu yapıtıyla daha çok bir kuramcı kimliğiyle karşımıza çıkmaktadır. *Bir Yazarın İnancı*, aslında tam anlamıyla bir kuram kitabı da değil. Çünkü aynı zamanda Princeton Üniversitesinde yaratıcı yazarlık dersleri de veren Oates, bu yapıtında eleştirinin uzağında kalmaya gayret eden bir tutumla, yazı ile kurduğu kişisel ilişkiyi didikliyor. Kitabın ön sözünde Oates, *"Yazmak, sanatlar içinde yalnızlığı en*

çok sevendir.” sözüyle kitaba giriş yapıyor. Bu yalnızlık, yazarın sadece başkaları karşısında aldığı bir tavır değil, yazar kimliği dışında diğer kimliklerine karşı aldığı mesafeyle de ilgilidir. Yazı anında yazar, kendisine karşı da bir yalnızlaşma deneyimi yaşar. İşte tam da bundan dolayı yazar, yazının başından kalktığı anda geri dönüp yazma edimini açıklamakta, kavramakta zorlanır. Çünkü bu kavrayış, anlama edimi sadece yazma anında ortaya çıkan, ondan kopunca da sihirli bir şekilde kaybolan, yiten bir deneyimdir. Daha bu ilk cümlesiyle bile Oates, bize yazının mahrem sırları faş etmeyeceğini, elinden geldiğince etmeye çalışacağını fısıldar. Freud’tan alıntıladığı, *“Güzellik ne apaçık bir yarar sağlar ne de belirgin bir kültürel gereksinmedir. Yine de uygarlık, güzellik olmadan yapamaz.”* sözüyle tezinin zeminini pekleştirir. Çünkü Freud’un cümlesindeki kilit kavram olan “güzellik” aslında Oates’ın peşine düştüğü sırrın ta kendisidir. Güzelliliğin bu denli göreceli olması onu ilgili kişi düzeyinde anlamlılaştırdığı kadar başkasına izahtan da vareste kılar. Oates bir yandan kendi göreceli uğraşını anlamaya, kendisine izah etmeye çalışırken beri yandan da bunu başkasına yani okura anlatmaya çalışmak gibi, gergin bir ipin üzerinden yürümek gibi bir bedelin altına girmiştir. Oates, içgüdülerinin hâlâ kendisini yazar olduğunu varsaymaktan alıkoyduğunu söyler ve *“[Bu yapıt] yazma sürecinden çok, yazar olma durumunun tedirginliği, değişkenliği hakkında.”* cümlesiyle üzerine konuşacağını edimin, uğraşının niteliğini okura açar.

“Bir Yazar Olarak İnancım” bölümünde Oates, kanımca çok çarpıcı bir belirleme yapar ve kültürel üretimi, insanın biyolojik üreme dürtüsü, arzusu gibi güçlü yönü-

le ilişkilendirir, *“Yalnızca kısa ömürlü ve gelip geçici olanı aşmayı arzuladığımıza inanıyorum; “kültür” denilen, toplulukça paylaşılan ve akıl sır ermeyen şeye katılmayı arzuluyoruz ve bu arzu, türümüzde, türü üretmeye duyulan arzu kadar güçlü.”* der.

Birçok yazar, kendi çocukluğunun eserlerinde bir dil, anlatıcı olarak ortaya çıktığı şaşırtıcı bir şekilde fark eder. İnsanın sadece hayata değil kendisine ve başkalarına da karşı en dürüst, içten olduğu dönemdir çocukluk. Yazının dürüstlük, içtenlikle kurduğu, kurması gereken ilişkinin hayati önemde olduğuna inanıyorum. Ve aslında bu noktadan insana baktığımızda bütün insanların kendilerini, dürüstlük ve içtenlikle yapılandırmaya başladıklarını söyleyebiliriz. Belki hayatımızın bütün süreçlerinde dürüstlüğü, içtenliği arayışımızın sırrı tam da burada yani geride kalan masum çocukluğumuzda gizlidir. Oates çocukluk ve yazı ilişkisi bağlamında söz alırken şu çok önemli saptamayı yapar, *“Bir yazarın yaşamında başlıca iki etki vardır: Çocukluğumuzun çok erken dönemlerinde ortaya çıkan ve ilişkilerimize kadar işleyip daha sonradan da evrenle ilgili algılarımızı belirleyen etkiler ve ortamı denetleyebilecek ve ona yanıt verebilecek kadar olgun olduğumuz, artık sanatın yalnızca duygusal gücünün değil stratejilerinin de farkına vardığımız biraz geç dönemde ortaya çıkan etkiler.”* Oates’ın sanatın sadece duygusal bir güce yaslanamayacağı, stratejilerin de önemli olduğunun altını çizerken bu stratejiler her ne kadar yazarın kişiliğinde billurlaşırsa da yazarın diğer yazarlar, kitaplarla kurduğu, kurması gereken ilişkilerle beslenmesi gerektiğinin altını çizerek.

Oates kitabında çok önemli şu başlıkları açıyor, “Genç Yazara, Koşmak ve Yazmak, Başarısızlık Üzerine Notlar, Esin, Bir Yazar Olarak Okumak: Zanaatkâr Olarak Sanatçı, Esrarengiz Özeleştirici Sanatı, Yazar Odası”

“Genç Yazara” denemesindeki, “*Erken yayımlanmak, şüpheli bir lütf olabilir. Hepimiz ilk kitaplarını yayımlatmamış olmak için her şeyi verebilecek ve var olan tüm kopyaları satın almak için dolanan yazarlar tanırız. Ama çok geç!*” belirlemesiyle genç yazarın kulağına küpe tavsiyelerde bulunuyor.

Koşmak, Oates’ın hayatında çok önemli bir eylemdir. Haruki Murakami’nin *Koşmasaydım Yazmazdım* kitabını da hatırlatmak isterim. Murakami söz konusu yapıtında koşmanın kendi yazarlık serüvenindeki yerini şu sözlerle dile getirir: “*Roman yazmaya dair birçok şeyi yollarda, sabahın erken saatlerinde koşmak sayesinde öğrendim. [...] Eğer roman yazarı olduğumda kesin bir kararla uzun mesafe koşmaya başlamamış olsaydım, yazdığım eserler şu an olduğundan, en azından azımsanmayacak ölçüde, farklı şeyler hâline gelirdi sanırım.*” Koşmak, Oates için de tıpkı Murakami gibi yazının bir parçası, ön hazırlığı gibidir. Oates, imgelemine koşmaktan daha fazla besleyen, zinde tutan bir başka etkinlik olabileceğine ihtimal vermediğini özenle belirtiyor. Yazı anında bedenini, diğer kimliklerin buharlaşması gibi koşarken de zihnin bedenle birlikte uçtuğunu, dilin esrarengiz bir biçimde çiçek açtığını ifade ediyor. Oates yazar ve koşmak arasındaki ilişkiyi de şu sözlerle anlatıyor: “*Bir yazar olarak koşucu, ideal olarak, gerçek bir setteki bir hayalet gibi kendi kurgusuna ait*

ülke ve kent silüetleri arasında koşar.” Birçok yazar hayatının her anında, bütün etkinliklerinde aslında hep merkezde duran eyleyişin, uğraşının yazı olduğunu kaydederler. Ama Oates, bütün direncine rağmen kişinin yazarlık eyleyişini, uğraşısını bastırması tehlikesi riskine karşın koşmanın, şaşırtıcı bir biçimde yazıyı beslediğini, yazıya koşut bir etkinlik, beslenme alanı açtığını vurguluyor. Oates, uyurken *düş* görmeye benzer bir biçimde uyanık bedeninde koşarken *düş* kurabildiğini söylüyor. “*Koşmak ve düş kurmak arasında benzer bir şeyler olmalı. Düş gören zihin genellikle bedensizdir, tuhaf bir hareket gücü vardır ve en azından kendi deneyimlerime göre yer boyunca ya da gökyüzünde koşar; süzülür veya uçar.*” Oates bu sözleriyle de koşmayı, âdeta yazı için zihnin hazırlık masası gibi kurduğu, o masaya serilen düşlerin, imgelerin daha sonra yazıya geçtiğini, romana aktığını, kahramanlara sızdığını belirtiyor.

Yazının hayata ve başkalarına karşı sorumluluğu ya da sorumsuzluğu da bizim edebiyatımız da çokça tartışılır ve işin doğrusu nerede durulacağına dair çizilmiş açık bir sınırdan da, yazının doğasından kaynaklı gizden dolayı, yoksunuz. Bir ABD’li eleştirmenin Türkiye’de yapılan bir yargılamaya ilişkin şu saptamasını anımsatmak isterim, “*Yazarın kahramanı hırsızlık yapmış olsaydı siz, o yazara hırsızlık cezası mı verecektiniz?*” Oates, eline kalemi alan, kendisini hayat karşısında yazar olarak konumlayan kişinin aslında sanatçıların cezalandırılmayı kabul etmeleri gerektiğini belirtiyor. Oates’ın bu bağlamdaki sözleri şu şekilde, “*Yazmak bir başkasının alanını istila etmektir, yazıyı anıtlılaştırmak için olsa da; yazmak, yazmayanların ya da*

sizin gibi yazmayanların, sizi bir tehdit olarak görenlerin öfke dolu suçlamalarını cezbetmektir. Sanat doğası gereği ihlal edici bir eylemdir ve sanatçılar bunun için cezalandırılmayı kabul etmelidir. Sanatları daha özgün ve sarsıcı oldukça, ceza da o kadar yıkıcı olur.”

Aynı zaman da şiir de yazan Oates, şiirin ezgi ve ritimle kurduğu ilişkiyi düzyazının da hayalle kurduğu ilişki bağlamında karşılaştırır. *“Nasıl biçimsel olarak en girift şiirlerin temelinde ritim ve ezgi yatıyorsa düzyazı kurgusunun temelinde de belki de kurgunun kendisinden ayırt edilemez olan hayal yatar. Tüm yazarlar, sanatçılar, hayalciler olarak sınıflandırılabilir çünkü yaratma ve yaratmayı yeterince tutkuyla sevme ediminin kendisi hayalci bir tutumdur.”* yazarın bu sözleri sanatın hayat kadar hayalden de beslendiğini gösterir. Hayatın kuşatılamayacak genişliği, büyüklüğü kadar hayalin sonsuzluğu da yazarın önünde tükenmez bir kaynak olarak durmaktadır. Alice Munro ya da Philip Roth’un yazıyı bıraktıklarını açıkladıkla-

rına ilişkin haberler anımsansa da bu durum söz konusu yazarların anlatacaklarının tükenmesinden çok yaşları, kalemlerinin, sözlerinin yorgun düşmesiyle ilgilidir.

ABD’li bir başka yazar Kurt Vonnegut, *Ölümden Beter Yazgılar* adlı yapıtındaki şu sözleriyle, *“Çok üretken ve çok ünlü sanatçılarla tanıştım. Onlar hemen her zaman bir resmin değerini tek bir vuruşla anlayabileceklerini söylediler. Ya da resmin bir değer yoksa vuruş olmazmış.”* bizi, niteliğin henüz en küçük birimde başladığını ve ustaların daha ilk bakışta bir eserin niteliğini tayin edebildikleri o gümüşten eşige götürüyor. Joyce Carol Oates, okurlarına sadece nitelikli bir yazının zorlu yollarını göstermekle kalmıyor nitelikli olanı fark etmenin inceliklerine de işaret ediyor. Vonnegut’un saptamasıyla *Bir Yazarın İnancı* henüz ilk vuruşunda bile değerli olduğunu fark ettiğimiz oldukça öğretici, verimli bir yapıt.

Mehmet ÖZTUNÇ